

Unicoop, Centrotex, Omnipol – budovy podniků zahraničního obchodu v Praze

Kateřina HOUŠKOVÁ; Matyáš KRACÍK; Anna SCHRÁNILOVÁ

ANOTACE: Výzkumný tým Národního památkového ústavu se tradičně vedle exteriérů zaměřuje také na interiéry budov a jejich dochované i nedochované původní vybavení včetně uměleckých děl.¹ Tento článek přibližuje tři objekty podniků zahraničního obchodu v Praze. Stavby, vesměs dokončené v 70. letech 20. století, byly dílem různých autorů, či přesněji autorských kolektivů, byť jsou dva z nich spojené s Krušským projektovým ústavem a jeho téměř monopolní pozicí ve výstavbě těchto objektů. Jsou to nové budovy pro Unicoop, Centrotex a Omnipol. Úkolem je rovněž zhodnocení památkové hodnoty staveb a možnosti důslednější památkové ochrany, než je plošná ochrana na daném území. Stavby nejsou prezentovány totožně, liší se rozsah a přístup členů autorského kolektivu. Cílem bylo poskytnout prostor v textu především tam, kde jsou představena nová či méně známá fakta (zejména neznámá umělecká výzdoba Unicoopu, zachované výtvarné libreto Centrotexu a historie památkářského zápasu o záchranu fasády Omnipolu).

1

2

3

4

Úvod do problematiky podniků zahraničního obchodu

V 60. a na počátku 70. let 20. století vyrostla v Československu rychle za sebou řada velkých reprezentativních budov – administrativních paláců, které vytvářely nové městské dominanty. Po období nuceného historismu 50. let vnášely tyto objekty do měst svěžest moderní architektury. Přinášely „novou monumentalitu, ale i no-

vě znalosti v oblasti statiky, využívaly mnohdy zahraničních technologií (Chemapol, Strojim-port, Motokov) nebo naopak stejně důsledně pracovaly s domácími technologiemi“ (Ústav makromolekulární chemie, Merkuria).² Silnou skupinu v rámci těchto „paláců“ představovaly nové správní budovy pro podniky zahraničního obchodu (dále jen PZO). Zdaleka ne všechny objekty, které byly jako PZO vybudovány, jsou veřejně známé. Tento článek si klade za cíl

Obr. 1. Praha 4, Nusle, Centrotex, současný exteriér z náměstí Hrdinů. Foto: Matyáš Kracík, 2016.

Obr. 2. Praha 1, Nové Město, Omnipol, současný pohled na uliční fasádu. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 3. Praha 1, Nové Město, Unicoop, současný pohled fasádu, hlavní vstup z Revoluční ulice. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 4. Jaroslav Mayer, VPU, Unicoop, perspektiva, pohled z Revoluční ulice, projektová dokumentace, 1978. Stavební archiv Prahy 1. Foto: Kateřina Houšková, 2015.

5

představit Centrotex, Omnipol a méně známý Unicoop. Pro zasazení do souvislostí je třeba stručně nastínit historii výstavby PZO v Praze.

Podnik zahraničního obchodu, hovorově „pézetka“, PZO, byla speciální forma komunistického hospodářského práva, určená pro zprostředkování obchodů s (především) kapitalistickým zahraničím. PZO vznikaly přeměnou akciových společností, převážně po roce 1953 v rámci centrálně řízeného hospodářství.³ Zpočátku neměly svoje vlastní reprezentativní sídla (např. Strojimport sídlil v prostorách na Václavském náměstí v paláci Koruna, ve Veletržním paláci zase podniky Kovo, Koospol a Motokov). V socialistické ekonomice měly prestižní postavení a silnou ekonomickou pozici. V období uvolnění 60. let se přidala snaha přiblížit se západním vzorům, potřeba na úrovni reprezentovat. Podobně jako luxusní hotely nebo ambasády měly ilustrovat vysokou kvalitu stavebnictví a krok udržovaný se Západem, i PZO představovaly „výkladní skříně socialismu“. Moderní architekturu již nešlo jednoduše ignorovat. Byl to do jisté míry i vývoj od konce 50. let, kdy v diskusi na stránkách *Architektury ČSR* (1957) zaznělo varování proti „výstřednostem tvorby kapitalistických zemí“ a volání po obezřetnosti.⁴ Podle Rostislava Šváchy nicméně tehdy vznikly stavby, jejichž západní předlohy zafungovaly bez ohledu na ideologii, stavby, které „zahajují novou etapu ve vývoji české architektury“. Přitom není náhoda, že mezi nimi Švácha jmenuje např. budovu pro PZO Strojimport. Vzhledem k významu PZO v ekonomice státu bylo jednodušší získat zahraniční dodavatele a využít technologie, kterým domácí produkce nebyla schopna konkurovat. U „běžných“ budov (obchod, administrativa, doprava a zejména bytová výstavba aj.) se tak sváděly každodenní boje, technologická základna trpěla nedostatky, ale i zde se projevovaly snahy o kultivaci (Karel Prager, Roman Zajíc).⁵

První objekty PZO se stavěly už od poloviny 60. let (Chemapol, Merkuria, Strojimport). První velká, byť ne výšková budova PZO v pravém slova smyslu byl objekt Chemapolu ve Vršovcích (Chemapol – Investa) dvou mladých architektů z let 1966–1971.⁶ Ve stejné době probíhala výstavba správní budovy podniku Merkuria⁷ v Holešovicích z let 1967/8–1971. Zpočátku

nebylo použití zahraničních technologií samozřejmostí; Chemapol sice stavěla italská firma FEAL, představující se na zdejšímu trhu, Merkuria ale trpěla těžkopádností danou omezenou domácí nabídkou technologií.

Teprve Strojimport byl průlomovým počinem, kdy ve vyšším zájmu bylo vytvořit sídlo srovnatelné se západním standardem. Přesto se hledání dodavatele protáhlo a odsunulo i začátek stavby (od českých přes jugoslávské firmy se nakonec dospělo až k italskému FEALu). Projekt i realizace byly dílem autorského kolektivu z Krajského projektového ústavu (dále jen KPÚ), Zdeňka Kuny, Zdeňka Stupky a Oliviera Honke-Houfka. Později, při stavbě dalších tří objektů po požáru Veletržního paláce, byli zahraniční dodavatelé jedinou volbou.

Ačkoliv se jednalo o zlomek původního projektu, stala se realizace Strojimportu pro KPÚ důležitým mezníkem. Od roku 1973, již pod vedením energetického Zdeňka Kuny, který mezitím z postu vedoucího ateliéru postoupil na místo ředitele KPÚ, byla tomuto obřimu ústavu⁸ svěřena realizace dalších budov PZO (Motokov, Kovo, Koospol). Po požáru Veletržního paláce v srpnu 1974 požadovalo ministerstvo zahraničního obchodu v krátkém termínu zpracovat tři nové budovy, na jejichž realizaci Kuna angažoval všechny členy svého ateliéru a práci rozdělil mezi tři skupiny architektů. On a jeho později víceméně ustálený kolektiv (Zdeněk Stupka a Olivier Honke-Houfek, Milan Valenta a Jaroslav Zdražil) osobně převzali projekt Motokovu, Vladimír Fencel, Stanislav Franc a Jan Nováček budovu pro PZO Koospol.⁹ Architektu Zdeňku Edelovi, rovněž z KPÚ, svěřil Kuna budovu Kova.¹⁰ Všechny budovy byly postaveny za dva a půl roku.

Další dvě budovy PZO se přidaly vzápětí. Budova Centrotexu (obr. 2) byla tou dobou již dva roky v řešení. Václav Hilský,¹¹ významný architekt předválečné generace a rovněž vedoucí jednoho z ateliérů v KPÚ, ji v Nuslích, na Pankráci dokončil do roku 1978. O rok později se otevřel v historické zástavbě města i citlivě řešený Omnipol (obr. 3) (autorský kolektiv byl téměř totožný s týmem Motokovu, oba projekty tedy probíhaly současně).¹² Poněkud stranou, mimo hektické dění uvnitř KPÚ, vznikala budova Unicoopu v Revoluční ulici. Jejím autorem

Obr. 5. Měděný reliéf s logem Unicoopu (autor není spolehlivě doložen, viz pozn. 33), logo podniku Centrotex převzaté z projektové dokumentace z roku 1972 a nástěnné logo podniku Omnipol. Grafická úprava fotografií: Matyáš Kracík, 2016.

byl Jaroslav Mayer z Vojenského projektového ústavu (dále jen VPÚ) spolu s tehdy začínajícím architektem Josefem Karlíkem.¹³ V kontextu dobové architektury i objektů PZO se jedná o nenápadnou stavbu, svou funkcí ale spadá do skupiny těchto objektů.

I. UNICOOP (Kateřina Houšková)

Nenápadná stavba v uliční řadě Revoluční ulice čp. 762/13 skrývá bývalé sídlo zahraničního obchodu, provozně administrativní budovu pro Unicoop, družstevní podnik Ústřední rady družstev pro vývoz a dovoz (obr. 5). Dům, který zde v 70. letech vyrostl, zaplnil beze zbytku prázdnou proluku mezi Revoluční třídou a Hradební ulicí. Ačkoliv v parteru ještě fungují obchodní prostory (jejichž poutače bohužel architekturu domu výrazně degradují), objekt samotný je v podstatě nevyužitý. PZO Unicoop je v likvidaci a prázdný objekt ve správě pokračovatele původního zřizovatele, DAČR.¹⁴

Autorství a reflexe v literatuře

Budovu Unicoopu projektovala dvojice architektů z Vojenského projektového ústavu (dále jen VPÚ), stavba probíhala v letech 1970–1978. Autorství je v literatuře připisováno pouze architektu Jaroslavu Mayerovi, který se podílel na řadě exponovaných projektů 60. a 70. let a často byl uváděn jako vedoucí kolektiv, ač jím byl jen krátce.¹⁵ Spoluautorství tehdy začínajícího architekta Josefa Karlíka ani tvůrce interiérů Stanislava Skřidlovského se v literatuře neuvádí.¹⁶

Zmínky o Unicoopu se v odborné literatuře objevují jen sporadicky. Objekt pravděpodobně nepředstavoval významnější počín ani v rámci rozsáhlé produkce VPÚ. Jaroslav Mayer ho stručně představil po jeho dokončení v roce 1978 v časopise *Architektura ČSR*,¹⁷ kde se věnoval hlavně architektonicko-stavební a provozní stránce. Na počátku 90. let byl zmíněn spolu s budovou Omnipolu jako příklad administrativní budovy v uliční frontě domů. Naposledy Zdeněk Lukeš v roce 2016 ocenil geome-

trickou hru členění fasády, která „vytváří zajímavý abstraktní obrazec“. ¹⁸ Cenným, byť subjektivně zabarveným pramenem ke stavební historii stavby je vzpomínkový text generálního ředitele Unicoopu v 70. letech Jana Slabého, který ale doplňuje dnes ztracené souvislosti, zejména o těžkostech při výstavbě objektu. ¹⁹ Jiné podstatnější reflexe stavby v dobovém či novějším tisku nejsou. Cenným a leckdy jediným zdrojem informací je dochovaná technická zpráva o budově ze soukromého archivu spoluautora stavby Josefa Karlíka (obr. 6). ²⁰

Stavební historie

Družstevní PZO Unicoop ustanovený na počátku 50. let začínal v provizorních prostorách zmíněného objektu ÚRD. ²¹ Rychlý nárůst stavu zaměstnanců vedl k nutnosti postavit vlastní budovu. První generální ředitel podniku Oldřich Novák získal v centru města parcelu považovanou za mimořádně výhodnou, stavbu samotnou ale spíš zkomplikovala. ²² Původní územní plán určil parcelu, původně proluku po demolici činžovního domu, pro výstavbu armádního vydavatelství a nakladatelství Naše vojsko, s knihkupectvím v přízemí. Po osobním jednání ale vojenská správa od záměru ustoupila a přenechala pozemek Unicoopu. Podmínkou bylo zachování vojenského knihkupectví v přízemí. Zřejmě i díky tomu byla zakázka svěřena VPÚ. Výstavba probíhala v letech 1970–1978, s podmínkou devizové zainteresovanosti, a prováděl ji INGSTAV Brno. ²³ Až do roku 1973 se uvažovalo, že by se do nové budovy přestěhovala z Těšnova i ÚRD. Nakonec zde sídlily Unicoop (kanceláře administrativy, vzorkovna, zasedací sál, technické prostory), Velkonákupna spotřebních družstev (kanceláře pro pražskou centrálu) ²⁴ a v přízemních obchodních prostorách oproti původním plánům CK Rekrea. ²⁵ Do konkurzu šel Unicoop záhy po roce 1990. Dnes je objekt v (převážném) vlastnictví současné organizace Družstevní asociace ČR.

Architektura a exteriér

Devítipodlažní objekt zakončený plochou střechou tvoří součást uliční řady. Konstrukčně se jedná o železobetonovou monolitickou trojtraktovou konstrukci, dispozičně pětitrakt, uvnitř s vertikálními komunikacemi. Prosklená fasáda do Revoluční ulice je zcela totožná se zadní fasádou do ulice Hradební. Průčelí svou výškou i členěním respektuje okolní zástavbu. Budova má dvě podzemní podlaží a obchodní parter, v rámci něhož je i hlavní vstup do objektu. Obvodový plášť tvoří hliníkové závěsné panely prosklené reflexním dvojsklem. Předobrazem plně prosklené fasády se závěsovou stěnou hliníkové konstrukce mohli být o něco starší, avšak soliterní objekt nakladatelství dětské knihy Al-

bratros na Národní třídě (1966–1968).

Exteriér objektu se dochoval v původní podobě včetně unikátního závěsného zařízení na mytí fasády na průčelí do Hradební ulice. Technologie a další části vybavení pocházejí ze zahraničí (z Itálie např. přestavitelné kovové přičky FEAL rozdělující kanceláře, z nichž byly původně i stropní podhledy se zabudovanými svítidly, z Rakouska jednotky klimatizace, z Belgie fasádní sklo).

Interiér a umělecká díla

Hlavní vstup do objektu je z Revoluční ulice (obr. 7). Vstupní hala byla výrazně zmenšena vytvořením novodobé prodejny přístupné z ulice. Na vstupní halu s recepcí navazuje schodišťový prostor s trojramenným schodištěm (žulové stupně s mramorovou podstupnicí). Ve zbylé části přízemí sídlila cestovní kancelář. První patro (2. NP) zaujímaly rozsáhlé reprezentační vzorkovny (součást každého PZO, dochované na dobové fotografii) a jednací místnosti. Druhé patro (3. NP) bylo určeno pro generální ředitelství včetně zasedacích místností. Přičky, dveře a vestavěné skříně, většinou zachované, mají dýhovaný povrch, často v kombinaci se sklem (obr. 8). Typická administrativní podlaží (tj. 4.–8., ustoupené podlaží) obsahovala po šestnácti kancelářích, ve středním traktu další jednací místnosti a zázemí (čajovna, kuchyňka, toalety). Zčásti dochovány jsou i původní hliníkové podhledy. Poslední, 8. patro (9. NP) sloužilo opět k reprezentaci, byla zde velká klubovna s kuchyňkou, klubovna zahraničních hostů a foyer s šatnou. Původní zabudovaná zařízení a mobiliář reprezentačních prostor byly navrženy individuálně, zařízení kancelářů bylo typové. ²⁶ Objekt byl od počátku vybaven vlastní kotelnou a klimatizací.

Interiéry Unicoopu, podobně jako jiné podniky PZO, byly vytvořeny jednotlivými uměleckými díly zadanými prostřednictvím Výtvarné služby ČFVU. Kolektiv z VPÚ měl i své „dvorní výtvarníky“, se kterými spolupracoval. ²⁷ Interiéry a umělecká díla nebyly s výjimkou Mayerova textu ²⁸ publikovány. V technické zprávě se uvádí 8 kusů, v projektové dokumentaci 10 kusů výtvarné výzdoby. Soustředěna byla přirozeně do 2. patra s generálním ředitelstvím a do 8. patra s klubovnami. Překvapivý důraz na výtvarné řešení byl dán i v obchodních prostorách přízemí (zřejmě kvůli předpokládanému sídlu nakladatelství Naše vojsko). Finální umístění i autorství částí děl se od původního návrhu liší. ²⁹ Fyzicky se dochovalo pět realizací, na místě samém pouze jediné dílo. V recepci při vstupu do budovy je na stěně instalována kresba od Františka Buranta s názvem *Vítězná myšlenka* (*Vítězství myšlenky*), chráněná velkoplošným sklem. Signováno, da-

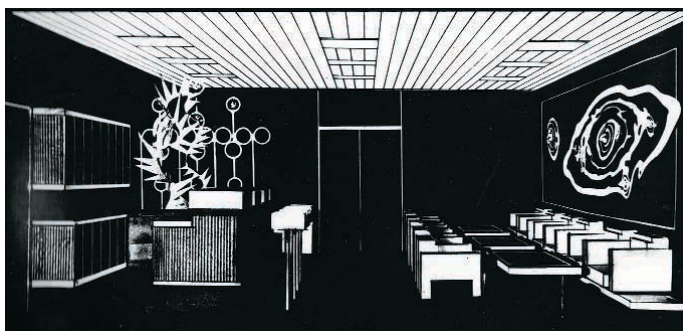
toováno 1974–75. Původní umístění bylo jiné, kresba byla totiž přenesena z protější stěny po úpravě obchodních prostor přízemí a zmenšení prostoru recepcce.

Ve správě DAČR je kromě budovy i původní zařízení, a proto se podařilo zachovat i další umělecká díla (deponována tamtéž). Jedná se o jednu tapisérii, dva art protisy ³⁰ a jeden obraz, pozůstatek výzdoby z reprezentačních prostor 2. nebo 8. patra. Obchodní prostory bývalé CK Rekrea prošly samostatnou rekonstrukcí na více obchodů po roce 1990 a nezůstalo z nich dochováno nic (s výjimkou Burantovy kresby).

Autorem největší tapiserie *Modrá krajina* z roku 1974 byl Jan Hladík (obr. 9). Na dobovém snímku je Hladíkova tapiserie bezpochyby umístěna na stěně zasedací místnosti generálního ředitele ve 2. patře. Autorství potvrzuje popiska na rubové straně, totéž uvádějí i katalogy z výstav Jana Hladíka. ³¹ Tapiserie vykazuje tvarovou podobnost motivů např. s ranější tapisérií *Příroda* z roku 1970. Další dvě díla, textilie zpracované technikou art protis, mohla být ³² vzhledem ke svému významu a rozměru určena do kancelářů generálního ředitele a jeho náměstka. Jedná se o art protisy z ateliéru brněnského textilního závodu Vlněna II: art protis Evy Ménesiové, 1976 (bez názvu, rozměry 136 × 201 cm), představuje abstraktní motiv asociující zeměkouli (obr. 10); druhý art protis je dílem Jaroslava Červeného (bez názvu, rozměry 196 × 346 cm, z roku 1976) (obr. 11). Jeho téma je opět univerzální, v divoké abstraktní barevnosti s až surrealistickými detaily jsou zakomponovány motivy s mapou hvězdné oblohy, detail historické mapy světa, pohled na Pražský hrad s Karlovým mostem. V suterénním skladu budovy Unicoopu je uložen i reliéf z měděného plechu s nápisem Unicoop, (viz obr. 5) jeho autorství však není spolehlivě doloženo. ³³ V budově DAČR na Těšnově je na chodbě ředitelství umístěn obraz s námětem české krajiny. Podle signatury se jedná o malíře Aloise Lukáška. Na dobových fotografiích v prostoru „malé klubovny“ je čitelné rozměrné umělecké dílo na jedné stěně (patrně šlo o klubovnu zahraničních partnerů v 8. patře). Podle architekta Karlíka se jedná o světelnou plastiku od Dobroslava Folla. ³⁴ Původně byly na objektu ještě umístěny dva neonové poutače se jménem firmy, střešní nápis pro dálkové pohledy (odstraněný) a praporcový světelný poutač pro pohled z ulice (upravený).

Zhodnocení a současný stav

Objekt PZO Unicoop představuje dobře zvládnutý typový administrativní objekt, citlivě obohacený o originální umělecká díla a stylový mobiliář (do reprezentačních prostor). Na rozdíl od

6

8

7

Obr. 6. Jaroslav Mayer, Josef Karlik, VPÚ, Unicoop, perspektiva klubu obchodních partnerů. Převzato z: Technická zpráva (pozn. 16). Foto: Kateřina Houšková, 2015.

Obr. 7. Praha 1, Nové Město, Unicoop, 1978, dobový pohled na fasádu z Revoluční ulice. Foto: archiv Josefa Karlíka.

Obr. 8. Praha 1, Nové Město, Unicoop, 1978, interiér, současný stav, typické podlaží, pohled od schodiště do páté etáže chodby s kancelářemi. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

většiny objektů PZO není solitérem, ale součástí uliční fronty domů, podobně jako např. budova Omnipolu (viz dále). Zatímco zmíněná až sochařsky členěná strukturální fasáda Omnipolu zůstala nadčasová, byl Unicoop poněkud nevýrazný.

Plně prosklené ploché průčelí respektuje pravidelné členění okolní zástavby, současně se proti němu nijak výrazně nevymezuje. U projektů Mayerova kolektivu z VPÚ to byla spíše běžná praxe. Střídmá, racionální architektura s jasně přiznaným členěním a přehlednou dispozicí neměla sama o sobě výraznější ambice uplatnit současné architektonické či výtvarné trendy. Soudě podle dřívějších projektů (např. odbavovací budova letiště v Ruzyni) i rozhovorů s architekty kolektivu VPÚ tvořila raději neutrální prostředí a dávala až nadprůměrný prostor

pro spolupráci s výtvarníky v interiérech.

Velkou výhodou při dokumentaci je v případě Unicoopu fakt, že zatím nedošlo k rozsáhlejší rekonstrukci (výjimkou jsou obchodní prostory v přízemí či přepřikování některých kanceláří). Z velké míry je dochováno původní řešení včetně dýhovaných obkladů stěn (mahagon), dveří a prosklených příček. Rovněž část uměleckých děl z původní výzdoby byla zachována nebo deponována do prostor DAČR na Těšnově a plánuje se jejich instalace v této budově. Objekt Unicoopu dnes bohužel trpí důsledkem nedořešené majetkoprávní situace.

II. CENTROTEx (Anna Schránílová)

Objekt někdejšího sídla PZO Centrotex (dnes zde sídlí Zařízení služeb pro Ministerstvo vnitra ČR) vznikl v letech 1972–1978. Podnik zahraničního obchodu Centrotex byl zřízen jako státní monopolní společnost zabývající se zahraničním obchodem s textilem.³⁵ Náplň činnosti podniku je znázorněna ve znaku se dvěma lvy nesoucími štít s detailem tkaniny.

Centrotex zaujímá dominantní polohu v prostoru nuselského náměstí Hrdinů,³⁶ na opačné straně než druhá dominanta, budova soudu. Sestává z výškové (vlastní Centrotex) a nižší části (původní Výzkumný ústav plánování a ří-

zení národního hospodářství, dále VÚPŘ), které jsou vzájemně propojeny krytým mostem. Dvoupodlažní podnož tvoří zároveň vstup do stanice metra Pražského povstání. Ze zadní (jihozápadní) strany navazuje starší bytová výstavba v podobě torz někdejších bloků. Jako sídlo Centrotexu fungovaly objekty do roku 2000.

Stavební historie

Výstavbě předcházely demolice řadových domů části dvou stávajících bloků – mezi Kischovou ulicí, náměstím Hrdinů, ulicemi Děkanská vinice I. a Dačického. Nejvíce domů bylo odstraněno v Kischově ulici a do náměstí Hrdinů. Byly zde pavlačové domy z konce 19. století i novější objekty, např. i Lidový dům na Pankráci dokončený v roce 1925.³⁷

O nové zástavbě jihozápadní strany náměstí Hrdinů se uvažovalo již dříve. Dle regulačního a zastavovacího plánu náměstí od Karla Rajského z roku 1951 měla být v místě Centrotexu výšková budova radnice – ONV – umístěná jako protipól k budově soudu.³⁸ Dle následné urbanistické studie oblasti náměstí Hrdinů z roku 1966³⁹ byla v místě Centrotexu navržena administrativní budova Ředitelství vodních toků, výškový objekt na podnoží, ovšem orientovaný delší stranou do ulice Děkanská vinice I.

Obr. 9. Jan Hladík, *Modrá krajina*, 1974, tapiserie. Uloženo v budově DAČR, Praha 1. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 10. Eva Ménesiová, *bez názvu*, 1976, art protis. Uloženo v budově DAČR, Praha 1. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 11. Jaroslav Červný, *bez názvu*, 1976, art protis. Uloženo v budově DAČR, Praha 1. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

V předstihu před realizovanými budovami byl dokončen betonový výdech z metra z let 1972–1973 od hlavního architekta obou budoucích objektů, Václava Hlinského.

Záměr byl dle situace z roku 1972 mnohem širší než následná realizace. Za objektem VÚPR bylo počítáno s další administrativní budovou, dále za Dačického ulicí měly být velkogaráže a obytné objekty rozvržené do řad (obr. 12). Výběr lokality pro umístění budovy Centrotexu nebyl předem jasně dán, je známa studie⁴⁰ z roku 1969 umísťující Centrotex (dále také obchodní dům, kulturní dům, hotel, parking, studio Čs. rozhlasu a televize) na Pankráckou pláň, do prostoru při ulicích Hvězdově a Pujmanové, variantně pak na nuselské předmostí Nuselského mostu.

Autorství a reflexe v literatuře

Autorem dvojice propojených budov Centrotexu a VÚPR byl architekt Václav Hlinský spolu s architektem Otakarem Jurenkou.⁴¹

Václav Hlinský je představitelem generace architektů činné již před 2. světovou válkou.⁴²

Ve své tvorbě Hlinský vyšel z meziválečné funkcionalistické školy,⁴³ stál rovněž u počátků československé sorely a v duchu socialistického realismu vytvořil řadu staveb. Zejména u pozdějších staveb dospěl k osobitému stylu vycházejícímu z názoru, že „architektura budovy má vyjadřovat účel, kterému slouží“. Monumentalitu je třeba podle něj používat tam, kde to vyžaduje funkce budovy. Jeho cílem bylo „zbavit naši architekturu nežádoucí uniformity a bezvýraznosti“.⁴⁴ Příkladem tohoto bohatě plastického stylu je právě dvojice budov Centrotexu a VÚPR.

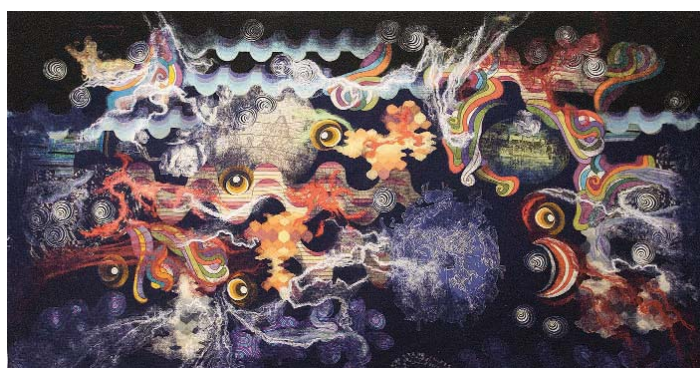
Novostavbám Centrotexu a VÚPR byla s ohledem na význam a výlučnost podniku, a tudíž i budov, věnována patřičná pozornost v dobovém tisku. V článku z roku 1974 představují objekt autoři návrhu z hlediska dispozičního a konstrukčního, přičemž celá stavba byla, oproti následné realizaci z betonu, navržena technologií ocelového skeletu.⁴⁵ Po dokončení stavby publikoval opět Václav Hlinský v *Architektuře ČSR* článek s podrobným popisem náplně, konstrukčního a materiálového řešení a technického vybavení.⁴⁶ Navazoval článek Marie

9

10

11

Benešové hodnotící komplex dvou budov z hlediska urbanistického a architektonického. Zdůrazňoval složitost situace náměstí přerušeno magistrálou a nezbytnost navržení novostavby bez ohledu na nestejnou okolní zástavbu tak, aby se naopak budoucí zástavba prostoru přizpůsobila novotvaru. Z tohoto hlediska i z hlediska řešení pláště a interiérů vychází hodnocení budov Centrotexu a VÚPR kladně.⁴⁷

Komplexně se dílem Václava Hlinského zabývá článek Rostislava Šváchy.⁴⁸ Expresivní pojetí, nejvíce patrné u posledních Hlinského realizací, spatřuje autor již ve tvaru litvínovského koldomu. V souvislosti s Centrotexem uvádí „zvlášť palčivou potřebu ozvláštnění a obohacení jednotvárného formového rejstříku tehdejší české architektury“, avšak „se smyslem pro řád nebo alespoň pro úměrnost“.

Týž autor se ke svému názoru vrací v mno-

hem mladším textu,⁴⁹ v němž kromě pomníku ve Slivici uvádí „sochařsky citěné nástavce u budovy Centrotexu v Praze“, za které prý přátele Hlinského škádli přezdívkou „Venco Tangé“.

Budovu Centrotexu zařadil Petr Vorlík do publikace o výškových stavbách,⁵⁰ v textu vyzdvihuje ojedinělé plastické řešení exteriéru.⁵¹

Architektura a exteriér

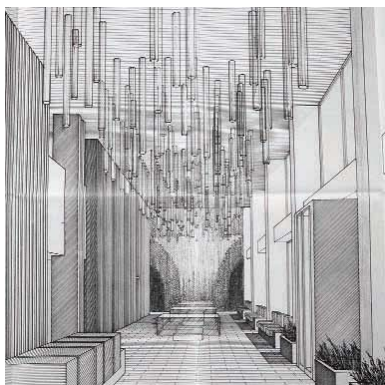
Architektonické pojetí Centrotexu a VÚPR odráží tvůrčí přístup architekta Václava Hlinského. Projevuje se plastickým chápáním hmoty a použitím různých materiálů. V kontextu pražské tvorby stejného období je možné obdobný přístup najít např. u Vratislava a Evy Růžických (Urologická klinika na Karlově, 1971–1976), Karla Filsaka a Karla Filsaka ml. (administrativní budova v Holešovicích, 1977–1985) nebo Jovana Jovanoviče (někdejší sídlo podniku Che-

12

13

14

15

Obr. 12. Václav Hlinský, Otakar Jurenka, Centrotex, situace, říjen 1972. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 13. Centrotex a VÚPŘ, fotografie výstavby, 1976. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 14. Václav Hlinský, Centrotex, návrh interiéru vstupní haly, 30. 10. 1975. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 15. Ladislav Vrátník, Centrotex, návrh sedacího nábytku haly generálního ředitele, perspektiva, 30. 10. 1975. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

mopetrol v Kobylisích, 1974–1979). Tuzemské stavby prezentující brutalistické a skulpturalistické tendence však vznikaly i dříve, v 60. a na přelomu 60. a 70. let (např. hotel Intercontinental Filsakova týmu z let 1968–1974).

Generálním dodavatelem stavby zahájené roku 1972 se stala jugoslávská firma INGRA, plášť vyrobila jugoslávská firma UTVA. Náklady činily přibližně 240 milionů korun.⁵²

Hlavní objekt Centrotexu má 18 podlaží včetně podnože, menší (severní) 7. Dvoupodlažní část osazená na stanici metra má pochozí střešou s parkovištěm před hlavním vstupem do Centrotexu. Součástí podnože je atrium se vstupem do metra a s prodejnou, původně určenou pro prodej textilu. Součástí kompozice je betonový výdech z metra o výšce 16 m. Ze

zadní strany je umístěn hospodářský dvůr.

Konstrukce obou budov je monolitická železobetonová v rozponu 6 m, s vysunutým 1. patrem zavěšeným na táhlech a s vnitřními ztužujícími jádry (obr. 13). Konstrukce objektu nad metrem je ocelová vzhledem k nutnosti menšího zatížení. Obvodový plášť je z eloxovaného hliníku s okny s dvojskly, členěný v pravidelném rytmu se střídajícími užšími a širšími otvory oddělenými průběžnými svislými slunolamy. Vykonzolované patro probíhající přes obě budovy a spojené mostem člení plasticky prolamovaná pole s oknem. Horní podlaží hlavního objektu má opláštění lehce přesazené, s pravidelným svislým rastrovým členěním. Na střeších obou budov je koruna z pohledového betonu, s plastickým členěním a se zvednutými rohy, zakrývající technické zázemí a umocňující expresivní výraz exteriéru. Boční průčelí a hrana terasy jsou obloženy trapézovým plechem.

Původní podoba exteriéru se dochovala do současnosti, i když fasádní plášť výškového objektu prošel obnovou.⁵³

Interiér a výtvarná díla

Interiér se na rozdíl od exteriéru do současné doby dochoval pouze minimálně. Původní podoba zůstala zachována v suterénních technických podlažích, ve vstupní části nižšího objektu (vstup z kratšího jihovýchodního průčelí) a komunikačních prostorách nižšího objektu.

V přízemí a mezipatře byla vstupní hala

s průhledem k výtahům v mezipatře, v přízemí byla umístěna strojně početní stanice, zasedací místnost a pracovní výzkumný ústav. V mezipatře sídlily ordinace zubaře a lékaře, rehabilitace, knihovna a závodní výbor.

Ve vykonzolovaném 1. patře vyššího objektu byly původně vzorkovny (pletáže, konfekce, koberců a nábytkových látek, vlny, bavlny, dovozu) a hovorňy, v propojeném nižším objektu pak jídelna s bufetem a víceúčelovým sálem (bylo možné je propojit, což se využívalo při módních přehlídkách), samostatná jídelna generálního ředitele a kuchyně. Generální ředitelství bylo umístěno v 2. patře budovy Centrotexu, s terasou na vykonzolovaném podlaží. Typická kancelářská podlaží (od 3. patra výše) mají kanceláře po obvodu a uvnitř ztužující jádra s výtahy, schodišti a zázemím.

Samotnému řešení interiéru byla věnována velká pozornost, zejména společenským a propagačním prostorům a 2. patru. Vnitřní zařízení těchto prostor bylo vyrobeno na zakázku. Autorem výtvarného řešení interiéru byl jednak samotný autor objektu Václav Hlinský (vstupní hala v přízemí), spolu s Otakarem Jurenkou pak navrhl interiéry shromažďovacího sálu, jídelny a bufetu v 1. patře VÚPŘ. Architekt M. Urban byl autorem původních interiéru 1. patra Centrotexu, architekt Ladislav Vrátník navrhoval 2. patro.⁵⁴

V interiérech byly použity sjednocující materiály. Odlišnosti dané tím, že zařízení prostor navrhovalo více autorů, se projevovaly zejména v návrzích jednotlivých prvků nábytku. Převládajícími materiály interiéru reprezentačních prostor byly dřevo (dýha – přírodní nebo mořený javor) v podobě obkladů stěn na celou výšku místnosti včetně dveří, skříní a krytů radiátorů a textil jako charakteristický materiál symbolizující činnost podniku.

Interiér doplňoval orientační systém a značení místností navržené Jiřím Rathouským, autorem informačních systémů řady výrazných budov (např. hotelu Intercontinental) i pražského metra.

Vstupní halu v přízemí navrhl Václav Hlinský jako prostor výškově zasahující přes dvě podlaží, s prosklenou stěnou parteru se vstupem, před prosklenou partií byl průběžný sokl (lavičky) s čalouněnými sedáky (obr. 14). Lavičky se dochovaly, čalouněné sedáky mají nový potah. Průhled do mezipatra byl zakryt.

Prostory shromažďovacího sálu (obr. 15) a jídelny (obr. 16) v 1. patře VÚPŘ navržené Václavem Hlinským a Otakarem Jurenkou bylo možné dle potřeby variantně propojovat; tomu odpovídaly i různé možnosti rozmístění volného nábytku. Čtyři exempláře tvarově utilitárních židlí na kovové noze s čalouněným sedákem a opěradlem se dochovaly ve vstupu do někdejšího

16

Obr. 16. Ladislav Vrátník, Centrotex, návrh interiéru pracovní generálního ředitele, perspektiva, 30. 10. 1975. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 17. Václav Hlinský, Otakar Jurenka, Centrotex, návrh interiéru shromažďovacího sálu, perspektiva, 1975. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 18. Václav Hlinský, Otakar Jurenka, Centrotex, návrh interiéru jídelny, perspektiva, 1975. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 19. M. Urban, Centrotex, návrh interiéru vzorkovny pletáže, perspektiva, 1975. Archiv Zařízení služeb pro MV, nám. Hrdinů 3, Praha 4. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

VÚPŘ.

1. patro Centrotexu, vstupní halu, hovorový, vzorkovný a jídelnu generálního ředitele navrhl M. Urban.⁵⁵ Tento celek se odlišoval šedozeleňým mořením dýhovaných javorových povrchů a používáním koženého čalounění.

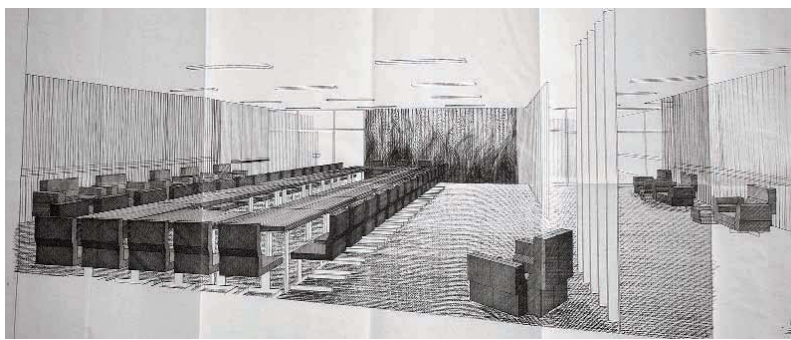
Ve vzorkovnách se na dveřích skříní někde uplatňovala fotomontáž, na pilířích zrcadla; křesla, stejná jako v hovorných, měla lamelovou konstrukci, područky z koženého řemene a byla čalouněna kůží (obr. 17).

2. patro Centrotexu, generální ředitelství, pracovní náměstků a oborových ředitelů, bylo dílem Ladislava Vrátníka.⁵⁶ Ladislav Vrátník ve svých návrzích pro Centrotex vytvářel důmyslné nábytkové sestavy propojující sedací, pracovní a odkládací plochy (obr. 18). Byl autorem kompletního vybavení pracovního generálního ředitele (obr. 19), zasedací síně, sekretariátu, pracovního náměstků a oborových ředitelů situovaných do náměstí Hrdinů.⁵⁷

V obou objektech bylo umístěno velké množství výtvarných děl dotvářejících interiéry.⁵⁸

Jednalo se hlavně o díla textilního umění, které se uplatnilo v různých technikách – jako tapiserie, art protis, barevné tisky, našívané aplikace aj.

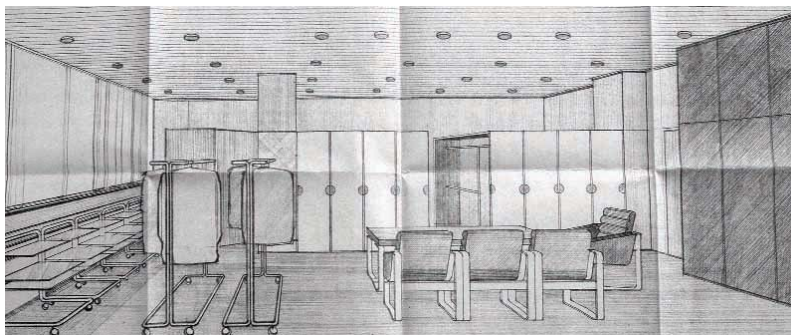
Umělecká díla byla soustředěna převážně do

17

18

19

přízemní vstupní části budovy Centrotexu, do 1. a 2. patra. V exteriéru nebylo vůbec počítáno s umístěním výtvarných děl, s výjimkou kamenného reliéfu zobrazujícího symbol stanice metra Pražského povstání.

Umělecká výzdoba byla z valné části zničena či převedena do soukromých rukou v době zániku Centrotexu v 90. letech.

Do dnešních dnů je v interiéru dochován plastický reliéf „Barikáda květen 1945“, umístěný v betonové zdi u výstupu ze stanice metra, od Stanislava Hanzíka (spolupráce Ondřej Nosek a Václav Hlinský) a kovový znak společnosti umístěný ve vestibulu metra.⁵⁹

Působivým prvkem vstupní haly budovy Centrotexu byly desítky zavěšených stropních skleněných svítidel autorů Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové. Jednalo se o 6 typů vždy dvojdiálních, do sebe nasouvacích dekorativ-

ních válců. Pozůstatky svítidel jsou uloženy ve skladu v suterénu objektu.

Ve vstupní hale byla rovněž umístěna rozměrná tapiserie s názvem „Praha“ od Věry Drnkové-Zářecké. Po úpravách (snížení podhledu) po roce 1990 ale hala ztratila svoji původní výšku a tapiserie byla uložena do skladu.

Do jídelny generálního ředitele v 1. patře Centrotexu byla navržena tapiserie s námětem Lidové zvyky, zvolen byl návrh Ivy a Zbyňky Slavičkových. Dílo je dochované mimo objekt.

Tapiserie s mapou světa „Svět obchodu“ autorky Hany Lendrové byla původně v kanceláři generálního ředitele v 2. patře, nyní je uložena mimo objekt.

Ve vstupní hale VÚPŘ je naproti vstupu zaoblená nika s dosud dochovaným keramickým obkladem měnícím se v keramický reliéf – plastiky jsou zde provedeny zkratky zemí tehdejšího

20

Obr. 20. Lydie Hladíková, Děvana Mírová, Marie Rychlíková, keramický reliéfní obklad, vstupní hala Zařízení služeb pro MV, Lomnického 8, Praha 4. Foto: Kateřina Houšková, 2015.

východního bloku (obr. 20). Jedná se o dílo trojice výtvarnic specializujících se na keramiku ve veřejném prostoru (známých jako H + M + R) Lydie Hladíkové, Děvany Mírové a Marie Rychlíkové.⁶⁰

Z množství dalších výtvarných děl, jejichž existence je dohledatelná v dobových pramenech, ale která se do současnosti nedochovala nebo není známo, zda existují, zmiňme alespoň některá.

Pro reprezentativní recepční část v 1. patře Centrotexu byla navržena leptaná skleněná stěna složená ze šestnácti kusů, předpokládání autoři jsou skláři Karel Vaňura a František Vízner. Pilíře téhož prostoru byly obloženy art protisy provedenými dle návrhu malíře Antonína Hamsíka.

Ve vzorkovně konfekce se nacházela fotokláž s námětem Móda autorek Aleny Gutfreundové-Novotné a Dagmar Hochové.

Artefaktem v závodní jídelně v 1. patře byla dekorativní mozaika z barevných kamenů od Arnošta Paderlíka.

Nynější řešení interiérů, v nichž se kromě keramické stěny ve vstupu do VÚPR umělecká díla neuplatňují, pochází z druhé poloviny 90. let.⁶¹

Zhodnocení

Propojené objekty Centrotexu a VÚPR mají bezesporu architektonickou hodnotu díky pocitivému přístupu a zkušenostem architekta Hilského. Výsledná vzácně dochovaná podoba exteriéru upoutává plastickým pojetím zároveň

s jasně kompozičně rozvrženým uspořádáním hmot. Celek se díky tomu stal důstojnou dominantou prostoru náměstí Hrdinů a protějším budovy Vrchního soudu. V kontextu pražské architektury dané doby představují Centrotex a VÚPR jednu z neoriginálnějších realizací.

Z hlediska urbanistického kontextu je problematická návaznost torza dochované blokové zástavby jako výsledku nedotažené koncepce původně zamýšlené rozsáhlejší zástavby, které by ale na druhou stranu muselo ustoupit více domů historické zástavby. Kvalita řešení exteriéru objektů Centrotexu a VÚPR nicméně převládá tento negativní aspekt. Likvidací původních interiérů včetně ztráty většiny uměleckých děl byly objekty značně poškozeny, za pozornost a památkovou ochranu ale stojí již vzhledem k výjimečnému architektonickému řešení exteriéru, který není chráněn v rámci památkové zóny nebo rezervace.

III. OMNIPOL (Matyáš Kracík)

Administrativní budova pro někdejší federální ministerstvo obchodu, konkrétně pro podnik Omnipol,⁶² byla postavena v letech 1975–1979 podle návrhu z roku 1974 od architektů Zdeňka Kuny, Zdeňka Stupky, Milana Valenty a Jaroslava Zdražila z Krajského projektového ústavu Praha.⁶³ Interiéry společenských prostor navrhl Ladislav Vrátník, který za ně dostal cenu Svazu českých výtvarných umělců (SČVU) a Českého fondu výtvarných umělců (ČFVU).⁶⁴ Budova se nachází v ulici Nekázance 880/11 na Novém Městě pražském. Proluka zde vznikla v roce 1967, kdy došlo ke stržení domů čp. 878, 879 a 880. Předchozí dům čp. 880 vznikl klasicistní přestavbou v polovině 19. století. Stavbu Omnipolu prováděla jugoslávská firma Progress, která zároveň vypracovala prováděcí dokumentaci.⁶⁵

Kolektiv autorů pracoval pod vedením Zdeňka Kuny, významného architekta, který byl rovněž 16 let ředitelem Krajského projektového ústavu v Praze (v letech 1973–1989, od roku 1963 vedoucím ateliéru), profesorem architektury na VŠUP (1972–1990) a místopředsedou Svazu architektů ČSR. K jeho nejvýznamnějším pracím patří budovy PZO Strojimport a Motokov. Architekt Zdeněk Kuna letos oslavil 90. narozeniny.⁶⁶

Architektura a exteriér

Z urbanistického hlediska dům vyplnil proluku a zapojil se do uliční řady. Budova Omnipolu sestává z osmi nadzemních a čtyř podzemních podlaží. Fasáda je mírně zapuštěna za líc sousedních historických průčelí, aby z ní mohly vystupovat prosklené arkýře dvou různých hloubek. Parter ustupuje za linii průčelí, ze kterého dosedají k zemi sloupky, a rozšiřuje tak úzký

chodník. Celá fasáda vytváří prostorový strukturální a barevný efekt. Opálové sklo s antireflexní vrstvou má zelenomodrý nádech, který doplňuje bronzové eloxované hliníky profilů fasády. Dvorní průčelí tvoří pásová okna, hladká omítaná plocha (v literatuře je chybně uváděn keramický obklad)⁶⁷ s lizénami nosných sloupů. Barevně jde o kombinaci béžové omítky, zelenomodře tónovaných skel a opět hliníkových rámců eloxovaných do bronzu. Poslední dvě patra jsou ustupující, aby se přizpůsobila historické zástavbě. Stavba má do ulice plasticky členěnou sklonitou střešou pokrytou měděným plechem a tvarově reagující na okolní střechy.

Z konstrukčního hlediska je budova řešena jako železobetonový monolitický skelet s dvojicí ztužujících (komunikačních) jader. Založení bylo provedeno tzv. milánskými stěnami pod hladinu spodní vody.

Architekturu Omnipolu řadíme ke skulpturalismu a kovovému brutalismu. Pokud bychom stavbu měli srovnat s dobovou produkcí, lze říci, že stylově zapadá do doby vzniku, ale konkrétním pojetím fasády se vymyká. Můžeme zde sledovat „miesovský“ minimalismus rozvinutý do sochařského tvarování hmoty odpovídající dobovým světovým tendencím. Těžko budeme na našem území hledat takto ztvárněnou fasádu. Budova Omnipolu patří k cenné skupině invenčních architektur tehdejšího Československa.

Interiér a výtvarná díla

Interiér byl ke konci roku 2015 odstraněn, popis se tak vztahuje ke stavu z července 2015, kdy byl proveden průzkum.

Suterény sloužily jako parkoviště (pro 61 míst) s mycím boxem, přístupné z Nekázanky rampou, dále zde byla umístěna kotelná, strojovna, vzduchotechnika, trafostanice, sklady a další pomocné provozy. Suterény zabírají větší část půdorysu, přízemí a patro vytvářejí malý dvorek, vyšší patra jsou z dvorní strany zúžena na šířku trojtraktu. Dispoziční řešení navazovalo na pravoúhlý rastr sloupů, v přízemí a 1. patře kombinovaný s šestiúhelníkovým prostorovým členěním.⁶⁸ Přízemí, původně obsahující vstupní halu se sedacími boxy, jednací místnosti (obr. 21), bar a jídelnu zahraničních hostů, bylo řešeno s důrazem na reprezentaci. Podlahu zde utvářel ušlechtilý světlý kámen, stěny dřevěný obklad a prosklené stěny, bílý sádrový podhled obsahoval svítidla tvarově navazující na osmiboké sedací soupravy provedené v černé kůži. Z původní vstupní haly se dochovala pouze podlaha a nástěnné výtvarné dílo provedené technikou umělého mramoru od dvojice Jan Mikeš a Josef Nemeš z roku 1979 (obr. 22).

Vertikální komunikaci zajišťovala dvojice schodišť situovaných symetricky po stranách středního chodbového traktu, se dvěma a tři-

Obr. 21. Praha 1, Nové Město, Omnipol, 1979, zasedací místnost v přízemí, původní stav. Foto: Prokop Paul, 1981.

Obr. 22. Praha 1, Nové Město, Omnipol, 1979, výtvarné dílo v přízemí. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 23. Praha 1, Nové Město, Omnipol, 1979, zasedací místnost v prvním patře. Foto: Matyáš Kracík, 2015.

Obr. 24. Praha 1, Nové Město, Omnipol, 1979, předsálí v prvním patře, původní stav. Foto: Prokop Paul, 1981.

Obr. 25. Praha 1, Nové Město, Omnipol, vizualizace návrhu fasády. Autor: Atelier Morix, 2016.

mi výtahy. Schodiště měla stupně opatřeny do 1. patra kamenným obkladem, výše pak PVC, a zábradlí s kovovými madly a skleněnými výplněmi. Dveře mezi schodištěm a navazujícími komunikačními prostory byly kovové prosklené.

V prvním, také reprezentativním patře se při dvorní straně nacházel osmistranný konferenční sál, který byl až do svého zániku obložený původními dýhovanými deskami, podhled i nábytek však prošel výměnou (obr. 23). Za zmínku stojí také šatnové předsálí, kde podobně jako v přízemí někdejší sedací box kopíroval tvar dochovaného svítidla v podhledu (obr. 24).⁶⁹

Kanceláře byly rozmístěny při severní a jižní fasádě, v 1. patře pouze při severní fasádě, od 2. do 6. patra při obou fasádách. Výpočetní centrum a telefonní ústředna se nacházely v 1. patře. Kanceláře byly přístupné z vnitřních chodeb kolem jader s vertikálními komunikacemi, zázemím a čekárnou ve střední části. Větší kanceláře ležely zpravidla na krajích, původně byly určené pro vedoucí pracovníky a zasedací místnosti. Součástí některých příček jsou vestavěné skříně. Jádra obsahovala kromě schodiště také výtahy, hygienické zázemí, kuchynky, instalace a původně i telefonní kabiny. Kancelářská podlaží se dochovala bez větších úprav včetně hygienického zázemí až do roku 2015, kromě 4. patra a volného nábytku. Povrchy příček s kovovým nosným systémem byly do chodeb dýhované nebo sádrové, s prosklenými prosvětlovacími pruhy u dveří, uvnitř dýhované nebo plechové, s vestavěnými skříněmi. Stoly v kancelářích s dýhovanými stěnami měly povrch shodný jako stěny. Původní sádrové podhledy nahradily kovové lamelové. Okna s kovovými rámy jsou zasklená původním dvojsklem a doplněná vnitřními plechovými žaluziemi.

Do 7. patra, tvořícího zároveň ustupující střechu, byla původně umístěna jídelna, kuchyň a bufet pro zaměstnance, opět v řešení světlá podlaha a strop, stěny obložené dřevem doplňovalo nástěnné umělecké dílo.

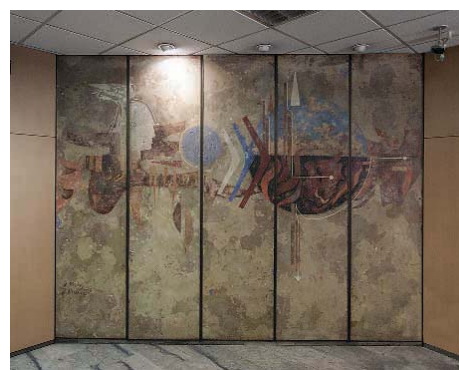
Současná situace a památková péče

21

25

22

23

24

V roce 2009 byla plánována rekonstrukce budovy. Předpokládalo se provedení zcela nového interiéru a realizace kopie fasádního pláště. Tato varianta byla odbornou i výkonnou složkou památkové péče akceptována. Do roku 2015 se však ke stavebním pracím nepřistoupilo a mezitím se změnil vlastník budovy, který se rozhodl, že budově opatří „modernější“ kabát. Nový návrh fasády vypracovalo studio di5 architekti, inženýři.⁷⁰ Projekt předpokládal zarovnat fasádu do roviny a pokrýt ji rastrem vodorovných, organicky zakřivených „proudnicových“ lamel. V řízení o tomto projektu vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze (NPÚ, ÚOP PR) zamítavé vyjádření.⁷¹ Odbor památkové péče Magistrátu hlavního města Prahy (OPP MHMP) se však s tímto vyjádřením neztotožnil a vydal souhlasné závazné stanovisko,⁷² ve kterém uvádí: „Stavba byla s ohledem na dobu vzniku (70. léta 20. století)

vnímána jako mimořádná v měřítku tehdejší stavební produkce. Nicméně s časovým odstupem od jeho výstavby došlo k názorovému posunu v důsledku vývoje teorie architektury, dnes je integrace stavby do historického prostředí a úzce vymezeného prostoru Nekázanky považována za diskutabilní.“ Vystává zde otázka, kým je považována za diskutabilní a o jakém vývoji teorie architektury je řeč? To spis nevysvětluje, pouze se odkazuje na připomínky investora k vyjádření NPÚ, ÚOP v Praze a posudky,⁷³ které vysvětlují nutnost výměny fasádního pláště z technických a estetických důvodů. Tvrzení OPP MHMP budí dojem, že názor o diskutabilnosti stavby zastávají odborníci. Pravda je však opačná. Přední historici moderní architektury, jako Petr Kratochvíl,⁷⁴ Rostislav Švácha,⁷⁵ Radomíra Sedláková,⁷⁷ Marie Platovská⁷⁸ či Zdeněk Lukeš,⁷⁸ se shodují v názoru, že budova Omnipolu reprezentuje kvalitní do-

klad začlenění moderní architektury 70. let 20. století do historické zástavby. Mojmír Horyna v roce 1997 napsal: „Jen menší díl moderních staveb vzniklých v historické Praze za posledních několik desetiletí se vskutku pokusil vstoupit citlivě do kontextu a tento vstup podložil hlubokou analýzou. A jen třem se to vskutku podařilo – budově ČKD Na můstku manželů Šrámkových, administrativě Omnipol v Nekázance Zdeňka Kuny, Zdeňka Stupky a Jaroslava Zdražila a Čsl. obchodní bance v Anglické od A.D.N.S.“⁷⁹

Budova Omnipolu vyniká zejména řešením fasády. Autoři zde oproti běžnému řešení zvolili náročnější cestu prostorového tvarování průčelí. Výsledkem je kultivované i architektonicky kvalitní řešení, které je navíc funkční, neboť fasáda tak pojímá více světla z úzké středověké ulice do svých hlubokých dispozic. V rámci Prahy se jedná o jedinečné řešení, jehož zánik by znamenal ztrátu významného příkladu architektury 70. let. Za pozornost dále stály autentické části původních interiérů charakteristické strohou kultivovaností 70. let.

Vzhledem ke kvalitám a významu stavby NPÚ, ÚOP PR podal v listopadu 2015 návrh na prohlášení budovy za kulturní památku ministerstvu kultury. Protože interiér budovy byl mezitím odstraněn (podle platného stavebního povolení) a řízení na ministerstvu kultury bývají zdlouhavá, prohlášení za kulturní památku s velkou pravděpodobností neočekáváme.

Přestože výkonná složka památkové péče nepokládá budovu Omnipolu za hodnou zachování, věc se začala vyvíjet nečekaně pozitivním směrem. Majitelé budovy byli obeznámeni s autorskými právy dosud žijícího architekta a začali usilovat o jeho souhlas. Profesor Zdeněk Kuna však nesouhlasil s předkládanou variantou nové fasády. Investoři oslovili architekta Jaromíra Pizingera a ten vypracoval nový návrh respektující principy původního řešení fasády (obr. 25), se kterým Zdeněk Kuna v zásadě souhlasil.⁸⁰ Projekt pracuje s možnostmi navrácení části dochovaných prvků, které má investor uschovány, do nového interiéru.⁸¹ Projekt se v současné době nachází v řízení o změnu stavby před dokončením; věříme, že bude schválen a dojde ke zdárné realizaci, neboť kvalitních přestaveb poválečné architektury, které respektují původní koncept, byt jenom fasády, máme zatím velice málo.⁸²

Závěrečné památkové zhodnocení

Památkové hodnocení současného stavu je již podstatnou součástí samotného textu v kapitole Omnipol. Budova Omnipolu původně bezesporu parametry na památkovou ochranu splňovala. Po demolici interiérů a v souvislosti s probíhajícími úpravami fasády se již o hlubší

formě ochrany bohužel uvažovat nedá. Objekt Unicoopu je s výjimkou přízemí zachován v původním stavu, architektura samotná ale nevybočuje z průměru podobných administrativních staveb a nespĺňovala by tak kritéria prohlášení za kulturní památku. Jistou možností je ochrana části původního souboru textilní výzdoby ve formě movitých kulturních památek. Naopak objekt Centrotexu si i přes částečně provedenou rekonstrukci zachoval neotřelý a nadčasové pojetí, které zcela jistě zasluhuje pozornost. Protože se z původních interiérů zachoval jen zlomek, jako hlavní těžiště památkové ochrany spatřujeme exteriér dvojice objektů, který se včetně již rekonstruované výškové budovy dochoval v podivuhodné celistvosti.

Článek vznikl v rámci výzkumného cíle Průzkumy a prezentace architektury 19. a 20. století, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury dlouhodobého rozvoje výzkumné organizace NPÚ (DKRVO).

■ Poznámky

1 Např. Kateřina Houšková – Matyáš Kracík – Anna Schránílová, *Pražské hotely v 60. – 80. letech 20. století, Stáletá Praha XXX*, 2014, s. 66–88; Hedvika Křížová – Matyáš Kracík – Anna Schránílová, *Palác kultury v Praze, Zprávy památkové péče LXXV*, 2015, s. 365–377.

2 Oldřich Ševčík – Ondřej Beneš, *Architektura 60. let, „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*, Praha 2009, s. 59.

3 Podnik zahraničního obchodu, http://iuridictum.pecina.cz/w/Podnik_zahraniciho_obchodu_s_podniku_Chemapol_a_Investa, vyhledáno 4. 4. 2016.

4 Debata v časopise *Architektura ČSR*, 1957. Rostislav Švácha, *Architektura 1950–70*, in: Marie Platovská – Rostislav Švácha (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění VI/1. 1958–2000*, Praha 2007, s. 42.

5 Inovovat domácí technologie a jednat s dodavateli dokázal především architekt Karel Prager. Podobně oceňovány jsou stavby brněnské Cheposu a tzv. trojčat architekta Romana Zajíce, in: Petr Vorlík, *Český mrakodrap*, Praha – Litomyšl, 2015, s. 193.

6 Architektky Zdenka Nováková a Dagmar Šestáková (KPÚ). Projekt vznikl již r. 1964 v soutěži jako budova Energetiky, realizován byl pro jiného investora, ministerstvo zahraničního obchodu s podniky Chemapol a Investa. Po emigraci Dagmar Šestákové stavba nebyla publikována, autorství bylo zamlčováno. Viz Ševčík – Beneš (pozn. 2), s. 235–239; Vorlík (pozn. 5), s. 186–187.

7 Sídli zde jak PZO Merkuria, tak Československá obchodní komora, projektovali architekti Vlastibor Klimeš, Eva Růžicková, Vlastislav Růžicka a Milan Vašek. In: Ševčík – Beneš (pozn. 2), s. 284–288.

8 Osloven byl přímo Kuna jako autor Strojimportu. Přijal po svolení svého nadřízeného orgánu, KNV („Praze se musí pomoci“), že objekty převezme, ač mu nepřísluší. Osobní

rozhovor s Ing. arch. Kunou, květen 2016. Dále o Strojimportu in: Ševčík – Beneš (pozn. 2), s. 280–283; Vorlík (pozn. 5), s. 182–185.

9 Autory Koospolu byli Vladimír Fencel, Stanislav Franc a Jan Nováček z KPÚ.

10 Autory Kova byli Zdeněk Edel, Josef Matyáš, Luděk Štefek a Pavel Stech z KPÚ.

11 Autory Centrotexu byli Václav Hilský spolu s Otakarem Jurenkou, rovněž KPÚ.

12 Autoři Omnipolu, Zdeněk Kuna, Zdeněk Stupka, Milan Valenta a Jaroslav Zdražil z KPÚ, brali ohled na historické fasády v sousedství.

13 Pozdější člen autorského kolektivu Paláce kultury.

14 Družstevní asociace ČR (DAČR) je nástupcem Ústřední rady družstev (ÚRD), se sídlem na Těšnově 1163/5.

15 Jaroslav Mayer (1925–2010?), ve VPÚ byl spoluautorem mnoha velkých projektů na území Prahy, např. nové odbavovací budovy letiště Ruzyně (1968), Sjezdového paláce (Paláce kultury, 1978) nebo stanice metra Hradčanská (1978). Pracoval v ateliéru 7 pod vedením Ing. Eduarda Matysky.

16 *Technická zpráva o budově*, Praha 7/1972. Soukromý archiv autora. Osobní konzultace s Ing. arch. Josefem Karlíkem (1941), praxe u Františka Cubra (ateliér KPU), studium v ateliéru interiéru a výstavnictví na ČVUT, od r. 1969 nástup do VPÚ. Autor řady interiérů, ve VPÚ poprvé na Unicoopu, samostatně kulturní dům Chýžky, v kolektivu budova MS VB Praha, Palác kultury, stanice metra Hradčanská aj.

17 Jaroslav Mayer, *Administrativní budova pro Unicoop v Praze, Architektura ČSR*, 1978, roč. XXXVII, č. 3/1978, s. 107–109.

18 Jaroslava Staňková – Jiří Štursa – Svatopluk Voděra, *Pražská architektura. Významné stavby jedenácti století*, Praha 1991, s. 328; Zdeněk Lukeš – Petr Kratochvíl, *Praha moderní: Velký průvodce po architektuře 1950–2000*, Praha 2015, str. 25.

19 JUDr. Jan Slabý, generální ředitel Unicoopu v letech 1972–1979. Autor textu, viz pozn. 17.

20 Viz pozn. 16.

21 Viz pozn. 14.

22 Parcela s minimem manipulačního prostoru (sklad, šatny a kancelář stavby musely být na plošině nad chodníkem), Hradební ulice velmi úzká, obsluhována pouze v noci, objemné technologie pouze pomocí helikoptéry. Viz Slabý (pozn. 17).

23 N. p. Ingstav Brno (závod 5), stavbu na místě vedl stavitel F. Veselý. Jan Slabý, *Výstavba budovy Unicoop* (osobní vzpomínky), Praha 2005, archiv DAČR.

24 VSD byla největším tuzemským obchodním partnerem Unicoopu. V budově měla patra 5–7, Unicoop patra 1–4 a 8. patro, suterén sloužil pro všechny subjekty.

25 Na projektové dokumentaci ještě značeno jako prodejna Naše vojsko, v Mayerově textu již jako CK Rekrea, Mayer (pozn. 17).

26 Mayer (pozn. 17). Volný mobiliář nedochován.

27 Z textilních výtvarníků zejména Jaroslav Červený, manželé Hladíkoví nebo Věra Drnková-Zárecká, většina měla svá díla v budovách v Ruzyni či Paláci kultury. Konzultace s Ing. arch. V. Ustohalem (1924–2011), spoluautorem

Paláce kultury a odbavovací budovy letiště Ruzyně.

28 Mayer (pozn. 17).

29 Díla do kanceláře GR, čekárenské haly GR, zasedací místnosti sekretariátu ve 2. patře a klubovny v 8. patře měli vytvořit textilní výtvarníci Jan Hladík a Jaroslav Červený, sochaři Luboš Moravec a Jiří Prádler a malíř Dobroslav Foll. Do prodejny v přízemí byla navržena kovová plastika Huga Demartiniho, v salonku grafické paní Františka Buranta a dělicí vitrážová stěna Benjamina Hejlka.

30 Unikátní textilní technika, netkaná vlněná textilie art protis, vznikla v 60. letech v Brně ve Výzkumném ústavu vlnářském, Vlněná II.

31 Modrá krajina zmíněna např. in: Dagmar Tučná – Věra Klimešová, *Jan Hladík, figurální tapiserie*, Jindřichův Hradec 1978.

32 „Svědectví o umístění“ žijících pamětníků se trochu liší, v technické zprávě není Eva Měnesiová uvedena apod. Proto se držíme doložených lokací, např. na dobové fotografii či v textu publikovaném po dokončení.

33 Může se jednat o jednoho ze sochařů uvedených v technické zprávě (viz pozn. 16), sochaře Luboše Moravce nebo Jiřího Prádlera, jehož za autora označil architekt Josef Karlík. Ve zprávě ale není autorství průkazně potvrzeno.

34 Uveden se shodnou lokací v *Technické zprávě* (pozn. 16).

35 Stejně jako další společnosti tohoto druhu vznikl na základě zákona č. 119/1948 Sb., o státní organizaci zahraničního obchodu a mezinárodního zasilatelství. Dle <http://www.centrotex.eu/historie.html>, vyhledáno 8. 5. 2016.

36 Čp. 1634, 1635, Nusle, náměstí Hrdinů 3, Lomnického 8, Praha 4.

37 Původně zde měly být tělocvičny, po dokončení ale činnost Lidového domu zaštiťovala pankrácká organizace KSČ. Zdroj: archiv Zařízení služeb pro MV.

38 Vyhledáno v archivu IPR.

39 Pražský projektový ústav, Ing. arch. J. Krč, Ing. arch. B. Růžická, Ing. arch. J. Záruba, prosinec 1966. Ve zprávě uveden autor objemové studie budovy Ředitelství vodních toků doc. Emil Hlaváček z ČVUT. Vyhledáno v archivu IPR.

40 Centropjekt Gottwaldov, ak. arch. Zdeněk Plesník, dipl. tech. Josef Taták, srpen 1969. Archiv Zařízení služeb pro MV, archiv IPR.

41 Akad. arch. Václav Hilský, Ing. arch. Otakar Jurenka, Krajský projektový ústav, Architektonický ateliér 11 – zasloužilého umělce akad. arch. Václava Hilského, hlavní inženýr Ing. J. Křečan, dle projektové dokumentace z roku 1972 uložené v archivu Zařízení služeb pro MV. Otakar Jurenka (1923) spolupracoval s Václavem Hilským (1909–2001) kromě Centrotexu a VÚPR mj. na pracích pro Kladno.

42 Václav Hilský studoval architekturu na Uměleckoprůmyslové škole v Praze u Otakara Novotného. Vlastní architektonickou praxi zahájil v roce 1935, v roce 1949 se stal zakládajícím členem Stavoprojektu v Ústí nad Labem. Poté byl vedoucím Ateliéru B v Krajském projektovém ústavu v Praze, kde setrval do roku 1989. Mezi jeho realizace patří kromě Centrotexu kolektivní dům v Litvínově (1947–1957, s E. Linhartem), dům kultury s divadlem a hotelem v Příbrami (1956–1959), výstavba a přestavba Kladna (1960–1990), památník ukončení 2. světové vál-

ky ve Slivici (1968–1970), administrativní budova (okresní výbor KSČ s domem stranických a odborových orgánů) s přednáškovými sály Kladno-Sítná (1983–1987). Heslo Václav Hilský, in: *Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech v České republice*, Praha 1993, s. 67–68.

43 ANKETA – nár. um. Václav Hilský *1909, *Architektura ČSR XLVIII*, 1989, s. 56.

44 Ibidem.

45 Václav Hilský – Otakar Jurenka, Budova Centrotexu, *Architektura ČSR XXXIII*, 1974, s. 32–35.

46 Václav Hilský, Centrotex. PZO a Výzkumný ústav plánování a řízení národního hospodářství, *Architektura ČSR XXXVIII*, 1979, s. 250–253.

47 Marie Benešová, Několik poznámek k budově Centrotexu, *Architektura ČSR XXXVIII*, 1979, s. 253–254.

48 Rostislav Švácha, K osmdesátinám národního umělce Václava Hilského, *Architektura ČSR XLVIII*, 1989, s. 70–74.

49 Rostislav Švácha, *Architektura 1958–1970*, Platovská – Švácha (pozn. 4), s. 63.

50 Se svou výškou 74 m zaujímá Centrotex 15.–19. místo mezi výškovými budovami v Čechách. Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_nejvy%C5%A1%C5%A1%C3%ADc_h_budov_v_%C4%8Cesku, vyhledáno 7. 5. 2016.

51 Vorlík (pozn. 5), s. 195–197. Jako inspirační zdroje tohoto pojetí uvádí architekturu Le Corbusiera, Marcela Breuera a nového brutalismu.

52 „ri“, Nový objekt Centrotexu, *Československý architekt XXII*, 1976, č. 6, s. 2.

53 Projekt z let 1995–1995 společností Helika a Gema, dle sdělení pracovnice Zařízení služeb pro MV.

54 Dle výkresové dokumentace uložené v archivu Zařízení služeb pro MV.

55 O interiérovém architektu M. Urbanovi se nepodařilo nic bližšího dohledat.

56 Architekt a designér Ladislav Vrátník (1927–2010), autor mj. interiéru Omnipolu nebo poslední pracovny prezidenta Gustáva Husáka na Pražském hradě. V době návrhu interiéru pro Centrotex odborný asistent v ateliéru prof. Josefa Svobody na VŠUP, první porevoluční rektor VŠUP.

57 Dle původních návrhů interiéru uložených v archivu Zařízení služeb pro MV.

58 „Výtvarná součást budovy CTX by měla odpovídat poslání této exportní společnosti. Výtvarná díla je nutné komponovat tak, aby byla přitažlivá pro návštěvníky a vedle svého ideově-uměleckého obsahu měla také vztah k textilnímu umění.“ Dle výtvarného libreta dochovaného v archivu Zařízení služeb pro MV.

59 Autoři akad. malíř Jan Kettner, Evžen Hampl.

60 Marie Rychlíková zmiňuje v rozhovoru „relief (myšleno zemí) RVHP pro Hilského seskládaný ze samých písmen“. Ladislav Zikmund-Lender (ed.), *Experimentální sídliště Invalidovna*, Hradec Králové – Praha 2014, s. 113–114.

61 Současný interiér vstupní haly a kuchyně navrhl Ing. arch. Hanek (Sportprojekt), interiér patra (sálu a jídelny) je dílem Ing. arch. Věry Gabrielové, interiér typických podlaží navrhoval LZ Ateliér. Dle sdělení pracovnic Zařízení služeb pro MV a Ing. arch. Věry Gabrielové.

62 Podnik zahraničního obchodu pro vývoz a dovoz sportovních a loveckých zbraní a střeliva k nim, jakož i sportov-

ních a civilních letadel, byl zřízen vyhláškou č. 69/1959 ministerstva zahraničního obchodu.

63 Jaroslav Zdražil, Administrativní budova v Praze Nekázance, *Architektura ČSR XL*, 1981, s. 150.

64 Heslo Ladislav Vrátník, in: *Kdo je kdo v architektuře a příbuzných oborech v České republice*, Praha 1993, s. 198.

65 Viz archiv stavebního úřadu Prahy 1, složka k čp. 880.

66 Dílem Zdeňka Kuny (1926) se ve své diplomové práci zabývala: Tereza Mičková, *Architekt Zdeněk Kuna* (diplomová práce), Ústav dějin umění FF UK, Praha 2015. Dostupné na <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/148604/>, vyhledáno 15. 8. 2016.

67 Zdeněk Lukeš – Petr Kratochvíl, *Praha moderní: velký průvodce po architektuře 1950–2000*, Praha 2015, s. 47.

68 Půdorysy byly publikovány in: Otakar Nový, *Architektonická tvorba: 35 let KPÚ Praha*, Praha 1983, neustránkováno.

69 Další (avšak černobílé) fotografie původních interiérů byly publikovány v článku: Otakar Nový, K budově v Nekázance, in: *Architektura ČSR XL*, 1981, č. 4, s. 152–155.

70 Ing. Petr Lošťák, Koubkova 11, Praha 2.

71 NPÚ-311/42917/2015 ze dne 3. 7. 2015.

72 MHMP 1786535/2015, S-MHMP 955740/2015 ze dne 14. 10. 2015.

73 Citace z posudku vypracovaného PhDr. Janem Vojtou a Ing. arch. Martinem Kotíkem, viz spis MHMP 1786535/2015, S-MHMP 955740/2015 ze dne 14. 10. 2015

74 Petr Kratochvíl, *Architektura sedmdesátých a osmdesátých let*, in: Platovská – Švácha (pozn. 4.), s. 396.

75 Osobní rozhovor s Rostislavem Šváchou.

76 Budovu Omnipol zařadila do výběru Architektonicky cenných staveb a souborů pro Územně analytické podklady hlavního města Prahy v roce 2007. Přístupné z: http://www.iprpaha.cz/uploads/assets/uap_pdf/UAP_priloha_k_jezum/14_architektonicky_cenne_stavby_a_soubory_text.pdf

77 PL [Marie Platovská], heslo čp. 880, in: Růžena Batková a kol., *Umělecké památky Prahy: Nové Město, Vyšehrad*, Praha 1998, s. 488–489.

78 Lukeš – Kratochvíl (pozn. 67), s. 47.

79 Mojmír Horyna, Historická Praha a soudobá architektura, in: *Architekt XLIII*, 1997, s. 25.

80 Osobní rozhovor se Zdeňkem Kunou 5/2016.

81 Sdělení ateliéru Morix Jaromíra Pizingera a Nadi Pizinger, K Ládví 47/819, Praha 8.

82 V poslední době kladně hodnotíme např. rekonstrukci interiéru Parkhotelu realizovanou na jaře 2015 podle návrhu studia Gad Halperin Interior Architectural Design, Tel Aviv.